

Prof. dr. Nicolette van Gestel
Tilburg University, TIAS School for Business and Society
Presentatie VAAN, Karel V, Utrecht, 2017

SOCIALE ZEKERHEID & ARBEIDSMARKT: NAAR HERVORMINGEN DIE WERKEN

Even voorstellen

Professor of New Modes of Governance, TIAS/Tilburg University

- MSc in Human Geography (Radboud University Nijmegen) 1985, cum laude
- PhD in Policy studies & Public administration 1994
- UD Public Administration & Organization studies 1992-1999 (RUN)
- UHD Business Administration 1999-2012 (RUN)
- Professor of New Modes of Governance, since 2009 (Tilburg University - TIAS)

- Rich experience in theory-based & applied research
- Research at multiple levels (inter/national, regional, organisations)

- Books, chapters and journal articles in, for example, *Public Administration*, *Public Money & Management*, *Personnel Review*, *European Journal of Social Work*, *Human Resource Management*, *European Journal of Industrial Relations*, *International Journal of Sociology and Social Policy*, *Organization Studies*.

SZ: Een permanente reorganisatie?

Een relevant thema

INKOMSTEN MILJOENENNOTA 2017 UITGAVEN

in miljarden euro totaal € 263,1

€ 264,4 in miljarden euro totaal

Verleden, heden, toekomst

2009 Het hervormingsmoeras van de verzorgingsstaat. Veranderingen in de organisatie van de sociale zekerheid (met Paul de Beer en Marc van der Meer)

2013 “Toekomst van de sociale zekerheid: over provisie, preventie en participatie” (met Emmie Vossen, Shirley Oomens & David Hollanders)

Drie decennia van hervormingen

Sociale zekerheid	Voor 1990	Jaren '90	Na 2000
Sociale verzekeringen	Middenveld	Markt	Overheid
Re-integratie	Overheid	Middenveld	Markt

Wat valt op?

- Ongeveer elke tien jaar is een ander model dominant
- Dit verschilt per onderdeel van de sociale zekerheid

Multiple logics and multiple actors

Actors' preferences	State bureaucracy	Civil society /networks	Market logic
Major Union	++	-+	--
Small Union	-+	++	-+
Employers	--	-+	++
Social Democrats	++	-+	--
Liberals	-+	--	++
Christian Democrats	-+	++	-+

Hoe beslist men over de toekomst?

Verschillende logica's zonder een dominante partij leiden vaak tot impasse. Hoe komen oplossingen dan tot stand?

Negatieve keuzes: partijen besluiten tot een bepaalde oplossing die niet hun voorkeur heeft om een andere oplossing te vermijden waar ze nog sterker op tegen zijn.

Ambigüiteit: partijen besluiten het eens te zijn met een bepaalde oplossing, waarbij ze bewust cruciale issues openlaten, zodoende ruimte creërend voor verschillende interpretaties.

Effecten voor de toekomst

- **Negatieve keuzes:** zodra de nieuwe oplossing in praktijk wordt gebracht voelen de meeste partijen zich niet gecommitteerd, met als gevolg halfslachtige steun.
- **Ambiguiteit:** eenmaal in praktijk gebracht interpreteren de diverse partijen hun eerdere overeenstemming op verschillende manieren en komen de vroegere, onopgeloste issues opnieuw naar voren.

Gebrek aan
commitment ->

Tegenvallende
performance ->

Ontevredenheid met het
nieuwe systeem

Lessen uit 30 jaar hervormingen NL

Continuïteit in NL SZ en re-integratie

- ▣ Permanente strijd over verantwoordelijkheidsverdeling tussen overheid, markt en middenveld
- ▣ Zorgen over financiële beheersbaarheid/toekomst (sociale zekerheid)
- ▣ Zorgen over gebrek aan effectiviteit (re-integratie)
- ▣ Gebrekkige informatievoorziening, evaluatieproblemen
- ▣ De cliënt centraal? Hervormingen gericht op systeem ipv op cliënt

Enkele reflecties

- Voortdurende hervormingen zonder inzicht in het rendement van interventies zijn niet zinvol
- Bezinning nodig op karakter en cultuur van politieke besluitvorming
- Ipv centrale, top down hervormingen de expertise en kennis op de werkvloer beter benutten

Toekomst sociale zekerheid

Thema: Verhouding tussen individuele en collectieve verantwoordelijkheid in de toekomst

Drie risicoterreinen:

- Ziekte/arbeidsongeschiktheid
- Werkloosheid
- Ouderdom (pensioen)

Analysekader vanuit drie P's

- Provisie: uitkeringen en dienstverlening
- Preventie: voorkomen van risico's
- Participatie: invloed van burgers

Traditionele focus ligt bij provisie; meer preventie en participatie zijn nodig voor betaalbaarheid, bereik en draagvlak van sociale zekerheid in de toekomst

Onderzoeksmatrix

Risico	Provisie	Preventie	Participatie
Ziekte/ Arbeids- ongeschiktheid	Wulbz, VLZ, WvP WAO/WIA/Vangne t Wajong Re-integratie	Leefstijl Werkorganisatie Arbeidsomstandig- heden	Deelname, Invloed, Rechten & plichten
Werkloosheid	WW WWB Re-integratie	Employability Mobiliteit Scholing	Deelname, Invloed, Rechten & plichten
Ouderdom (pensioen)	AOW Aanvullend pensioen Indiv. regelingen	Sparen/Beleggen Verzekeren Duurzame inzetbaarheid	Deelname, Invloed, Rechten & plichten

Aanpak van het onderzoek

Empirisch onderzoek:

- Literatuur- en documentenstudie;
- Interviews met 45 experts: wetenschap/beleid/uitvoering

Analyse voor elk risico/beleidsterrein en per P:

1. Hoe ziet het risico er uit, nu en in de toekomst?
2. In hoeverre is het huidige stelsel toekomstbestendig?
3. Welke alternatieve verantwoordelijkheidsverdeling is denkbaar in de toekomst? Voor-/nadelen.

Provisie

- **Ziekte/ao** Loondoorbetaling en verscherping eisen ao; verschuiving collectief risico naar organisatie en individu.
- **Werkloos** Minder inkomensbescherming, meer druk op snel werk vinden; minder re-i diensten, lager bereik; meer individueel risico.
- **Pensioen** Langer doorwerken, minder inkomenszekerheid, afnemend bereik, meer individueel risico

Preventie

- **Ziekte/ao** Geen prikkel voor collectieve preventie (branche-/sector/organisatie). Preventie opgevat als risicoselectie a/d poort
- **Werkloos** Employability en vwnw zijn nog geen individuele/collectieve verantwoordelijkheid; re-i is niet gericht op passend werk
- **Pensioen** Duurzame inzetbaarheid geen collectief thema; ongelijke mogelijkheden tot voorkomen pensioenrisico (oa. vast/flex)

Participatie

- **Ziekte/ao** Individueel niveau; weinig belangstelling collectief niveau (OR). Focus bij participatie ligt niet op preventie.
- **Werkloos** Invloed burger alleen via collectieve en formele organen, individuele invloed re-afgenomen; focus op provisie, niet preventie.
- **Pensioen** Uitsluitend collectief (via politiek, pensioenfondsbesturen); invloed burgers nihil; vertrouwensprobleem.

Conclusies vanuit de drie P's

- Stelsel is overwegend collectief, maar met groeiend individueel risico (en ongelijkheid)
- Versobering van provisie, zonder gelijktijdige ontwikkeling van preventie en participatie
- Aanpassing stelsel geschiedt op deelterreinen; weinig overzicht, samenhang, gebruik van evaluatie

Alternatieven voor de toekomst

- Van focus op controle en beheersing naar het bevorderen van veerkracht (van burgers en organisaties)
- Naar een bredere opvatting van de rol van burgers dan die van werknemer en consument en een breder risico dan inkomen
- Naar minder collectieve en individuele vrijblijvendheid inzake preventie en meer ondersteuning van participatie
- Naar een systeem van collectieve basis - en individuele plus regelingen, waarbij meer keuzeruimte mogelijk is

Provisie: toekomstalternatieven

Ziekte/AO	Werkloosheid	Ouderdom (Pensioen)
<ul style="list-style-type: none"> • Herzien loondoorbetalingsverplichting • Collectieve AO-verzekering zzp-ers • Publiekprivate samenwerking Wajong/WIA/WAO	<ul style="list-style-type: none"> • Pijlersysteem: basis collectief, aanvullend meer keuze • Omvorming WW naar collectief/individuele basis-en plusrekening • Re-i werkzoekenden: investeringsproject met rechten en plichten	<ul style="list-style-type: none"> • AOW-regeling denkbaar obv gewerkte jaren of na inkomenstoets • Aanvullend pensioen: keuze pensioenfonds; keuze risicoprofiel • Bundeling pensioenfondsen

Preventie: toekomstalternatieven

Ziekte/AO	Werkloosheid	Ouderdom (Pensioen)
<ul style="list-style-type: none"> • Focus op gezondheid en productiviteit , ipv uitval • Strategisch beleid werkgevers voor gezonde organisatie • Grotere rol Inspectie in Arbo, inhoud & dialoog	<ul style="list-style-type: none"> • Initieel onderwijs versterken (startkwalificatie) • Wet employability, werkzekerheidsbudget • O&O fondsen ook voor flexwerkers; regionaal en intersectoraal	<ul style="list-style-type: none"> • Beter benutten van arbeidsproductiviteit ouderen • Pensioenleeftijd koppelen aan conjunctuur • Afstemming pensioen, wonen en zorgbehoeften

Participatie: toekomstalternatieven

Ziekte/AO	Werkloosheid	Ouderdom (Pensioen)
<ul style="list-style-type: none"> • Werknemer meer invloed op re-integratie • Sterker collectief raamwerk (CAO/wet/branches) • Inclusiviteit van flexwerkers	<ul style="list-style-type: none"> • Versterking cliëntenraden • Directe zeggenschap burgers in re-integratie; • Niet alleen aanbod- maar ook vraagversterking	<ul style="list-style-type: none"> • Flexibele pensioenleeftijd • Zeggenschap over maatschappelijke beleggingen • Representatie in fondsbestuur

Individuele en collectieve verantwoordelijkheid

